
Werken aan een geletterde samenleving

Meer aandacht voor
het laagtaalvaardige
gezin om de cyclus van
laaggeletterdheid te
doorbreken

Marie-Anne Raaijmakers en
Hermien Lankhorst

Oplegger bij het rapport ‘Werken aan een geletterde samenleving. Meer aandacht voor het laagtaalvaardige gezin om de cyclus van laaggeletterdheid te doorbreken’

Oktober 2018

Context

Tel mee met Taal is een initiatief van de ministeries van OCW, SZW en VWS en diverse partners dat loopt tot en met 2019 en dat waarschijnlijk hierna wordt voortgezet. Binnen Tel mee met Taal wordt laaggeletterdheid van twee kanten aangepakt: met leesbevorderingsactiviteiten wordt ingezet op het voorkomen van laaggeletterdheid bij de jeugd en door taalactiviteiten aan te bieden worden volwassenen met taalproblemen ondersteund. Binnen Tel mee met Taal is Kunst van Lezen (Stichting Lezen/KB) niet alleen verantwoordelijk voor de reguliere preventieve leesbevorderingsactielijn, maar ook voor de experimentele preventieve actielijn 4a: binnen deze lijn wordt onderzocht hoe laagtaalvaardige ouders als onderdeel van een integrale gezinsaanpak kunnen worden bereikt en geholpen bij de taal- en leesopvoeding van hun kinderen. In een gezinsaanpak komen curatieve en preventieve lijnen dus samen om te focussen op laagtaalvaardige/laaggeletterde ouders en hun jonge kinderen.

Zo'n gezinsaanpak is van groot belang in de strijd tegen laaggeletterdheid. Ouders hebben namelijk een enorme invloed op de taalontwikkeling van hun kinderen. Bovendien is de kans groot dat laagtaalvaardige ouders hun taalproblemen doorgeven aan hun kinderen, met een cyclus van laaggeletterdheid tot gevolg. Deze problematiek was voor Kunst van Lezen de aanleiding om in 2017 opdracht te geven tot het uitvoeren van een verkennend onderzoek naar een gezinsaanpak binnen lokale netwerken en de rol die de Bibliotheek daarbij kan spelen. Dit onderzoek resulteerde in het rapport [‘De cyclus van laaggeletterdheid doorbreken. Een onderzoek naar de mogelijkheden tot het verbinden van preventie en curatieve taalactiviteiten binnen lokale geletterdheidsnetwerken’](#). Dit onderzoek vormde de eerste aanzet voor het komen tot een goed samenwerkingsmodel rond preventie en curatie op lokaal niveau.

Uit het onderzoek uit 2017, bleek echter ook dat de interne organisatie van veel Bibliotheken nog niet voldoende was (in)gericht op het uitvoeren van een succesvolle gezinsaanpak. Daarom gaf Kunst van Lezen opdracht tot [een nieuw onderzoek](#), dat in de eerste helft van 2018 werd uitgevoerd. Het doel van dit onderzoek was achterhalen welke maatregelen Bibliotheken moeten nemen om laagtaalvaardige gezinnen op een goede manier te ondersteunen, samen met partners binnen lokale geletterdheidsnetwerken. Om hier meer zicht op te krijgen, hebben onderzoekers op lokaal niveau bij twee Bibliotheken intensieve verkenningen uitgevoerd. Daarnaast zijn er gesprekken gevoerd met POI's om te bepalen welke rol deze provinciale organisaties kunnen spelen bij het ondersteunen van de basisbibliotheken die werk willen maken van de gezinsaanpak. Ook op landelijk niveau zijn er gesprekken gevoerd en presentaties gegeven om de gezinsaanpak hoger op de agenda te zetten.

Het rapport ‘Werken aan een geletterde samenleving. Meer aandacht voor het laagtaalvaardige gezin om de cyclus van laaggeletterdheid te doorbreken’, is de uitkomst van dit onderzoek. In deze oplegger vindt u de belangrijkste uitkomsten.

Lokale lijn: de bibliotheekorganisatie (in)richten op het laagtaalvaardige gezin

1.1. Strategische focus, bewustwording en ontwikkeling

De interne bibliotheekorganisatie moet zich op een aantal terreinen aanpassen om beter aan de behoeften van laagtaalvaardige gezinnen te kunnen voldoen. Het begint met de expliciete strategische keuze om laagtaalvaardige gezinnen als nieuwe doelgroep binnen het beleid en de organisatie van de Bibliotheek een plek te geven. Dát er voor deze doelgroep is gekozen en waarom, moet vervolgens binnen alle lagen van de Bibliotheek helder worden gemaakt. Bij een sterke visie op dit onderwerp hoort ook dat medewerkers in staat zijn deze visie uit te dragen en het daarbij horende beleid uit te voeren. Nog veel medewerkers ervaren echter handelingsverlegenheid als het gaat om het benaderen en adequaat ondersteunen van laagtaalvaardige ouders. Waar nodig moeten daarom vaardigheden en kennis worden bijgespijkerd of verder ontwikkeld.

1.2. Samenwerking en kennisdeling tussen teams

Binnen de bibliotheekorganisatie werken de verschillende teams (educatie, basisvaardigheden en frontoffice) nog vaak langs elkaar heen. Om tegemoet te kunnen komen aan de behoeften van het laagtaalvaardige gezin, is een stevige samenwerking nodig tussen (medewerkers van) de verschillende teams. Dit mag niet blijven bij ad hoc samenwerken maar moet een structureel karakter krijgen. Ook de kennisdeling en informatie-uitwisseling tussen verschillende teams kan in veel gevallen worden verbeterd.

1.3. Activiteiten die uitgaan van behoeften en motivatie doelgroep

De behoeften en motivatie van de doelgroep moeten steeds weer het uitgangspunt vormen bij de programma's en diensten die de Bibliotheek organiseert. Hoewel er nog niet veel uitgewerkte structurele programma's bestaan met een expliciete focus op het laagtaalvaardige gezin, zijn er wel projecten (door)ontwikkeld binnen de actielijn van Tel mee met Taal die is gericht op het versterken van leesbevorderingsactiviteiten richting laagtaalvaardige gezinnen. Deze en andere projecten bieden mogelijkheden om activiteiten die focussen op een gezinsaanpak te starten, uit te breiden of te versterken. Het einddoel is om binnen de eigen bibliotheekorganisatie en binnen het lokale netwerk activiteiten en processen zó op elkaar af te stemmen dat een sluitende aanpak gericht op laagtaalvaardige gezinnen ontstaat.

Lokale lijn: het lokale geletterdheidsnetwerk (in)richten op het laagtaalvaardige gezin

1.4. Bewustzijn en expertise bij partners vergroten

Bij medewerkers van lokale partners op uitvoerend en tactisch niveau moet het bewustzijn over de invloed van ouders bij de taalontwikkeling van kinderen worden verbeterd. Als het gaat om expertise op het terrein van laagtaalvaardigheid en taalontwikkeling kunnen de Bibliotheek en haar partners elkaar ondersteunen en aanvullen.

1.5. Agenderen van gezinsaanpak en in kaart brengen van lokale verhoudingen en verantwoordelijkheden

Op strategisch niveau is het van belang dat de Bibliotheek zich positioneert als een van de partners die in samenwerking het laagtaalvaardige gezin kan ondersteunen. De Bibliotheek kan het onderwerp op de lokale agenda zetten. Naast het netwerk ingaan met een sterk inhoudelijk verhaal dat draait om de behoeften van de doelgroep, moet de Bibliotheek ook open staan voor de behoeften van de lokale

partners. In deze context geeft de Bibliotheek haar eigen rol en expertise en daarmee haar maatschappelijke meerwaarde aan, maar ziet ze ook waar haar eigen rol stopt en de verantwoordelijkheid van partners begint.

De gemeente heeft formeel de regierol als het gaat om het voorkomen en bestrijden van laaggeletterdheid. Het is dan ook belangrijk binnen de gemeente de gezinsaanpak van laaggeletterdheid op de agenda te zetten. Om dit succesvol te kunnen doen is inzicht nodig in het vocabulaire, de speerpunten, het 'beleidsritme' en de interne organisatie van de gemeente.

Provinciale lijn: gezinsaanpak regionaal agenderen en basisbibliotheken ondersteunen

Het is van belang dat de POI zorgt dat binnen haar eigen organisatie de verschillende teams elkaar weten te vinden. POI's kunnen daarnaast ondersteuning bieden aan basisbibliotheken die een gezinsaanpak willen starten of versterken. Omdat elke POI en elke regio echter anders is, zullen niet alle POI's dezelfde rol kunnen en willen spelen als het gaat om de gezinsaanpak.

Een POI kan het onderwerp bij regionale en provinciale netwerkpartners op de agenda zetten. Dit geeft bovendien een kans voor het (her)positioneren van de Bibliotheken in haar werkgebied. Ook kan een POI een rol spelen bij het genereren of ontsluiten van een cijfermatige onderbouwing van de problematiek en het monitoren van interventies. Zo kan er gericht worden gewerkt aan oplossingen en kan het verhaal richting gemeente en provincie kracht worden bijgezet. Basisbibliotheken geven bovendien aan ondersteuning te kunnen gebruiken bij het vinden en aanvragen van financiële middelen. De POI's kunnen daarnaast een belangrijke schakel vormen in het verbinden van kennis, ervaring, initiatieven en instrumenten tussen lokale bibliotheken onderling en lokale bibliotheken en landelijke organisaties.

Landelijke lijn: op nationaal niveau samenwerken, regionaal en lokaal ondersteunen

Op landelijk niveau is vanuit dit verkenningstraject met name ingezet op het agenderen van het onderwerp door middel van workshops en presentaties, en het stimuleren van kennisdeling tussen een aantal landelijke organisaties zoals Stichting Lezen & Schrijven, de KB en Stichting Lezen. Het resultaat van de nauwere samenwerking tussen deze landelijke organisaties is dat er vorderingen zijn gemaakt om het laagtaalvaardige gezin (beter) in beeld te krijgen en adequater te bereiken. Het is belangrijk om hiermee door te gaan. Ook zou de waardevolle faciliterende rol die landelijke organisaties al spelen bij het stimuleren van dit onderwerp op provinciaal en lokaal niveau moeten worden voortgezet.

Hermien Lankhorst en Marie-Anne Raaijmakers in opdracht van Kunst van Lezen

1. Inleiding	8
1.1. Werken aan een geletterde samenleving: de focus op het laagtaalvaardige gezin	8
1.2. Positie binnen Tel mee met Taal	8
1.3. De vorige fase: verkennend onderzoek naar verbinding binnen lokale netwerk	9
1.4. De huidige fase: intensieve verkenningen	9
1.5. Opzet van verkenningstraject	10
1.6. Status en opzet van het rapport	10
2. Lokale verkenningen: de interne organisatie	12
2.1. Inleiding	12
2.2. Stap 1: Focus, bewustwording en ontwikkeling	13
2.3. Stap 2: Interne samenwerking	15
2.4. Stap 3: Verbindende activiteiten en diensten	17
3. Lokale verkenningen: het externe netwerk	19
3.1. Inleiding	19
3.2. Stap 4A: Vergroten bewustzijn en expertise bij professionals	19
3.3. Stap 4B: Strategische samenwerking	19
4. Provinciale dialoog	21
4.1. Gesprekken en bijeenkomsten met POI's	21
4.2. Verkenningen in Drenthe en Zeeland	21
4.3. Mogelijke rol van POI's	21
5. Landelijke lijn	24
6. Conclusies en aanbevelingen	26
6.1. Uitkomsten lokaal niveau: interne bibliotheekorganisatie	26
6.2. Uitkomsten lokaal niveau: lokale netwerk	26
6.3. Uitkomsten provinciaal niveau	27
6.4. Uitkomsten landelijk niveau	27
6.5. Mogelijke vervolgstappen	28

1. Inleiding

1.1. Werken aan een geletterde samenleving: de focus op het laagtaalvaardige gezin

Taal vormt de sleutel om volledig mee te kunnen doen in de maatschappij. De basis voor latere taalvaardigheid wordt gelegd wanneer kinderen heel klein zijn, nog vóóordat ze naar school gaan. Dat betekent ook dat het meestal de ouders zijn die de grootste invloed hebben op deze ontwikkeling. Niet alle ouders zijn echter in staat om deze taalontwikkeling bij hun kinderen zó te stimuleren dat de capaciteiten van een kind tot volle bloei kunnen komen. Soms is dat omdat ouders niet weten hoe belangrijk hun rol is. Soms komt het doordat ze zelf niet taalvaardig genoeg zijn.

In Nederland zijn er 1,3 miljoen mensen tussen de 16 en 65 die dusdanig veel moeite hebben met lezen, schrijven en het begrijpen en toepassen van informatie in het Nederlands dat ze regelmatig belemmerd worden in hun functioneren. Ze hebben bijvoorbeeld problemen op het gebied van werk, gezondheid of het regelen van hun financiën. De helft van deze 1,3 miljoen mensen is ouder van een kind onder de achttien jaar¹. Deze ouders hebben vaak niet de handvatten om hun kinderen een goede taalopvoeding te geven en lopen zo het risico hun eigen taalproblemen door te geven aan de volgende generatie. Op deze manier vormt zich steeds weer een nieuwe aanwas laagtaalvaardigen² in Nederland.

Vanwege de cruciale rol die ouders spelen bij de taalontwikkeling van hun kinderen, is het nodig laagtaalvaardige ouders te ondersteunen bij de taalopvoeding. Daarmee wordt de positie van de ouders verstevigd en worden de maatschappelijke kansen van de kinderen vergroot.

1.2. Positie binnen Tel mee met Taal

Het vorige kabinet heeft het actieprogramma Tel mee met Taal opgezet met als doel laaggeletterdheid tegen te gaan. Tel mee met Taal is een initiatief van de ministeries van OCW, SZW en VWS en diverse partners en loopt tot en met 2019. Binnen Tel mee met Taal wordt laaggeletterdheid van verschillende kanten aangepakt: met leesbevorderingsactiviteiten wordt ingezet op het voorkomen van laaggeletterdheid bij de jeugd (preventieve lijn) en door taalactiviteiten en taalonderwijs aan te bieden worden volwassenen met taalproblemen ondersteund (curatieve lijn).

Naast deze twee aanvierroutes is er binnen Tel mee met Taal ook aandacht voor het verbinden van preventieve en curatieve lijnen. Daarmee wordt de cruciale rol die ouders bij de taalontwikkeling van hun kinderen spelen (h)erkend en ondersteund. Het rapport dat voor u ligt is de uitkomst van een verkenningstraject dat is uitgevoerd in opdracht van Kunst van Lezen binnen deze verbindende actielijn van Tel mee met Taal.

¹ Stichting Lezen (2017), *Leesbevordering in gezinnen met weinig leescultuur*, 8.

² Binnen het beleid en onderzoek op dit terrein wordt naast de term 'laagtaalvaardigen' ook de term 'laaggeletterden' gebruikt. Omdat we echter een aantal verschillende definities zijn tegengekomen voor beide termen, hebben we besloten hier slechts één term te gebruiken, namelijk 'laagtaalvaardigen'. Binnen dit rapport dient dit als een containerbegrip: met 'laagtaalvaardigen' bedoelen we iedereen die schriftelijk en/of mondeling in het Nederlands onder het minimumniveau (2F) scoort.

1.3. De vorige fase: verkennend onderzoek naar verbinding binnen lokale netwerk

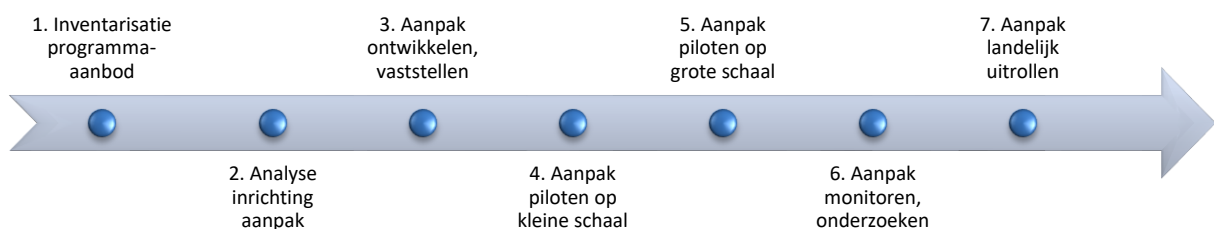
Het leesbevorderingsprogramma Kunst van Lezen, dat binnen Tel mee met Taal de verantwoordelijkheid draagt voor de preventieve actielijn, heeft begin 2017 ons, Marie-Anne Raaijmakers en Hermien Lankhorst, opdracht gegeven tot een verkennend onderzoek naar de verbinding tussen preventieve en curatieve taalactiviteiten en de mogelijke rol van de bibliotheek hierbij. Tijdens dit onderzoek hebben wij met tal van experts gesproken en een aantal lokale geletterdheidsnetwerken (het netwerk van partners die een rol spelen bij de geletterdheid van de inwoners van een gemeente) grondig bestudeerd. Hierbij zijn succesfactoren en struikelblokken geïnterviewd die ook voor andere lokale praktijken van belang kunnen zijn.

Uit het verkennend onderzoek bleek dat de lokaal ontwikkelde verbindingen tussen preventie en curatie zich meestal nog in een embryonaal stadium bevonden. Bij individuele taalactiviteiten binnen een gemeente werd soms de verbinding gezocht, maar deze activiteiten waren meestal nog niet geborgd in een doorgaande lijn binnen een breed gedragen structurele aanpak van samenwerkingspartners. In het netwerk wist de bibliotheek vaak nog niet een heldere rol te pakken of werd ze door de andere samenwerkingspartners niet (formeel) erkend als belangrijke speler. Bovendien kwamen preventieve en curatieve actielijnen binnen de meeste bibliotheekorganisaties zélf nog helemaal niet samen.

De resultaten van dat onderzoek hebben we gevat in een rapport ([De cyclus van laaggeletterdheid doorbreken. Een onderzoek naar de mogelijkheden tot het verbinden van preventieve en curatieve taalactiviteiten binnen lokale geletterdheidsnetwerken](#), juni 2017) dat een eerste aanzet vormde voor het komen tot een goed samenwerkingsmodel rond preventie en curatie op lokaal niveau met een heldere rol voor de bibliotheek.

1.4. De huidige fase: intensieve verkenningen

Bij programma's binnen Kunst van Lezen wordt doorgaans een zevental fases onderscheiden (zie onderstaande figuur). Het verkennend onderzoek dat halverwege 2017 is afgerond, past binnen fase 1 en fase 2.

Om uiteindelijk tot een landelijke uitrol van een goed ontwikkeld concept te komen (zie fase 7 in bovenstaande figuur), moet nog een aantal stappen worden gezet. In de eerste helft van 2018 hebben we in opdracht van Kunst van Lezen daarom een diepgaandere verkenning uitgevoerd op lokaal, regionaal (provinciaal) en landelijk niveau. Hoofddoel hiervan was **het verscherpen van de focus op het laagtaalvaardige gezin binnen de bibliotheeksector en het versterken van de rol van de bibliotheek binnen lokale geletterdheidsnetwerken om curatieve en preventieve taalactiviteiten (beter) te kunnen verbinden zodat samen met netwerkpartners de cyclus van laaggeletterdheid kan worden doorbroken**. Met de ervaring en kennis die we hebben opgedaan en de handvatten en het gemeenschappelijk vocabulaire dat we hebben ontwikkeld, kan binnen en buiten de bibliotheeksector worden toegewerkt naar een (gemeente)breed gedragen aanpak van laaggeletterdheid met een focus op het laagtaalvaardige gezin. Dit rapport geeft de uitkomsten van onze verkenning weer.

1.5. Opzet van verkenningstraject

De lokale verkenningstrajecten

Omdat binnen bibliotheken de preventieve en curatieve programmalijnen elkaar vaak nog niet weten te vinden, hebben we tijdens lokale verkenningstrajecten onderzocht hoe de openbare bibliotheek haar eigen organisatie kan (in)richten op het laagtaalvaardige gezin. In Bibliotheek Helmond-Peel en Bibliotheek Lek & IJssel hebben we ons zo'n zes maanden (januari t/m juni 2018) ondergedompeld met als doel in kaart te brengen wat er voor nodig is om de focus op het laagtaalvaardige gezin te versterken en te onderzoeken wat de gevolgen zijn voor een bibliotheekorganisatie van zulke geconcentreerde aandacht. Daarnaast hebben we bekeken hoe de bibliotheek zich beweegt binnen haar lokale geletterdheidsnetwerk en welke stappen nodig zijn om haar eigen positie binnen het netwerk te verstevigen. Er is onderzocht hoe de bibliotheek binnen dat netwerk het laagtaalvaardige gezin op de agenda kan zetten en welke verantwoordelijkheden de bibliotheek en andere partners binnen het netwerk met betrekking tot het laagtaalvaardige gezin op zich zouden kunnen nemen.

De provinciale dialoog

Omdat Provinciale Ondersteuningsinstellingen (POI's) op het vlak van het verbinden van preventie en curatie een belangrijke ondersteunende rol (zullen) spelen voor de lokale bibliotheken zijn we binnen een 'provinciale dialoog' met POI's in gesprek gegaan over hoe zij hun rol het beste kunnen vormgeven. Met (bijna) alle POI's is een gesprek gevoerd en speciale aandacht is uitgegaan naar de provincies Zeeland (ZB – Planbureau) en Drenthe (Biblionet Drenthe).

De landelijke lijn

Naast de lokale verkenningen en de provinciale dialoog, hebben we vanuit Kunst van Lezen ook op landelijk niveau het laagtaalvaardige gezin op de agenda gezet. Door middel van workshops, presentaties en door ons geïnitieerde bijeenkomsten met landelijke partijen is er meer aandacht gekomen voor dit onderwerp.

1.6. Status en opzet van het rapport

Status

Dit rapport is geschreven om de opdrachtgever (Kunst van Lezen) te laten zien op welke wijze de verkenningen zijn uitgevoerd en welke resultaten zij hebben opgeleverd. Ook zijn in het rapport aanbevelingen terug te vinden die in de praktijk kunnen worden toegepast om bibliotheekorganisaties (zowel basisbibliotheken als POI's) beter in staat te stellen het laagtaalvaardige gezin te ondersteunen. In de vorm zoals het rapport nu voor u ligt is het nog niet geschikt om extern verspreid te worden: de verantwoording van onze activiteiten en beschrijving van de methode zijn relevant voor de opdrachtgever maar niet voor een groter publiek. De inhoud van het rapport kan echter wel dienen als de basis voor een handzaam inspiratiedocument of stappenplan voor bibliotheken en POI's.

Opzet

Binnen de verkenningen zijn de verschillende niveaus (lokaal, provinciaal en landelijk) ook op verschillende manieren benaderd. Omdat de hoofdstukken in dit rapport zijn ingedeeld naar niveau, verschillen ook de hoofdstukken in aard.

Per niveau hebben we ervoor gekozen de beschrijving van de huidige situatie kort te houden. Hoewel binnen veel bibliotheekorganisaties de naschokken van verschillende zware bezuinigingsrondes en reorganisaties nog te voelen zijn, ging onze opdracht niet direct over een kwestie binnen de bibliotheeksector, maar over problematiek daarbuiten en de vraag hoe de bibliotheeksector een deel

van de oplossing kan vormen. Daarom ligt binnen dit rapport de focus op de aanpak en aanbevelingen. In andere woorden, wat er nodig is om (als bibliotheek) laagtaalvaardige gezinnen beter te bereiken en ondersteunen. Dat we hierbij soms ook algemenere aanbevelingen doen om de interne bibliotheekorganisatie te versterken, heeft te maken met het feit dat de focus op het laagtaalvaardige gezin een beweging vraagt van vrijwel alle teams en lagen binnen de bibliotheek. Om het laagtaalvaardige gezin beter te bereiken en ondersteunen is op een groot aantal terreinen actie nodig, ook op terreinen die na de intensieve veranderingen van de afgelopen jaren sowieso versterking konden gebruiken.

Hoofdstuk 2 en 3 behandelen de uitkomsten van de lokale verkenningen die zijn uitgevoerd bij Bibliotheek Helmond-Peel en Bibliotheek Lek & IJssel. Hoofdstuk 2 richt zich op de interne organisatie van de bibliotheek, terwijl hoofdstuk 3 ingaat op de relatie met het externe lokale netwerk. Naast een verslag van onze activiteiten en bevindingen geven we in deze twee hoofdstukken ook aanbevelingen op basis van wat we hebben ervaren tijdens de lokale verkenningstrajecten. Bij het doen van deze aanbevelingen hebben we bovendien de kennis meegenomen die is verzameld in gesprekken met medewerkers van andere bibliotheken dan Helmond-Peel en Lek & IJssel.

In hoofdstuk 4 is terug te vinden wat er op het gebied van de provinciale dialoog is gedaan. Hierbij gaat specifieke aandacht uit naar de POI's van Zeeland (ZB – Planbureau) en Drenthe (Biblionet Drenthe) omdat met deze POI's een intensiever contact heeft plaatsgevonden dan met de andere. In hoofdstuk 4 wordt ook aangegeven welke rol de POI's kunnen spelen als het gaat om het ondersteunen van de basisbibliotheken bij een focus op het laagtaalvaardige gezin.

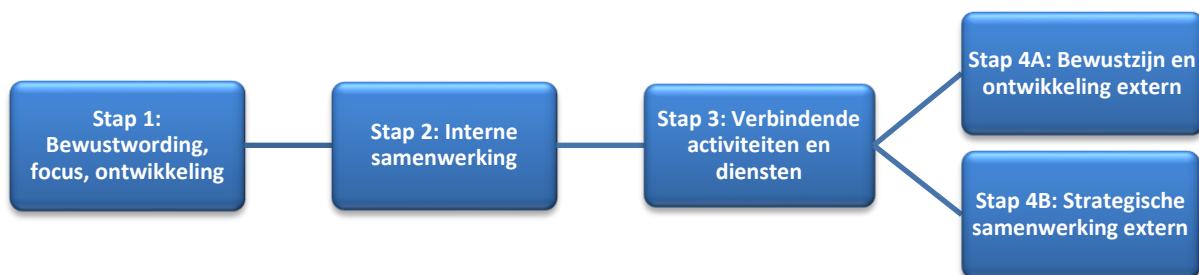
Hoofdstuk 5 is gericht op de activiteiten die zijn uitgevoerd op landelijk niveau. In dit hoofdstuk wordt ook een aantal aanbevelingen gedaan.

2. Lokale verkenningen: de interne organisatie

2.1. Inleiding

In dit hoofdstuk staan de uitkomsten van de lokale verkenningen centraal. De lokale verkenningen waren er op gericht in korte tijd zoveel mogelijk te leren over de praktijk van een bibliotheekorganisatie die meer op het laagtaalvaardige gezin focust, met als doel de opgedane kennis en ervaring in een later stadium te delen met de rest van de sector. Er zijn twee lokale verkenningstrajecten uitgevoerd, namelijk binnen Bibliotheek Helmond-Peel en Bibliotheek Lek & IJssel.³ Daarnaast is met tientallen medewerkers van andere bibliotheken gesproken.

Door de twee lokale verkenningstrajecten en de vele gesprekken daarbuiten werd helder wat het voor een bibliotheekorganisatie betekent om specifieke aandacht te richten op het laagtaalvaardige gezin. We hebben een vijftal stappen onderscheiden die moeten worden genomen om als bibliotheek steeds beter in staat te zijn om ook laagtaalvaardige ouders te ondersteunen. In hoofdstuk 2 en 3 komen deze stappen aan de orde.

De volgorde van de vijf onderscheiden stappen is niet willekeurig. Intern moet de keuze worden gemaakt voor deze doelgroep, is een sterk verhaal nodig en voldoende expertise (hoofdstuk 2.2). Ook moet binnen de bibliotheek de samenwerking op orde zijn (hoofdstuk 2.3) en moet de bibliotheek verbindende programma's en diensten in de aanbieding hebben (hoofdstuk 2.4). Dit alles is nodig om de professionals van andere organisaties goed mee te kunnen nemen in het verhaal over het belang van de aandacht voor het laagtaalvaardige gezin (hoofdstuk 3.2) en om de bibliotheek naar buiten toe sterk neer te kunnen zetten binnen een lokaal netwerk waarbinnen de verantwoordelijkheden van alle partners duidelijk zijn (hoofdstuk 3.3). Wachten met naar buiten toe treden tot alles intern op orde is, is niet nodig, maar de aandacht voor de interne organisatie mag niet verslappen als de bibliotheek buiten haar muren een sterke indruk wil maken.

³ Deze twee bibliotheken zijn gekozen na het voeren van gesprekken met een reeks bibliotheken. De gekozen bibliotheken voldeden aan de vooraf opgestelde criteria en boden samen een goede basis en reële mogelijkheden om stappen te zetten binnen de organisaties en hun lokale netwerken.

2.2. Stap 1: Focus, bewustwording en ontwikkeling

Een bewuste keuze

Tijdens de verkenningen⁴ werd duidelijk dat bij veel bibliotheken (aanvankelijk) op managementniveau nog geen bewuste keuze was gemaakt voor een focus op de ‘nieuwe’ doelgroep van laagtaalvaardige gezinnen. Expliciet kiezen voor het laagtaalvaardige gezin als doelgroep is echter een belangrijke eerste stap. Mogelijk lijkt deze keuze logisch en vanzelfsprekend omdat ze past bij de huidige visie en strategie van de bibliotheek. Echter, een keuze voor laagtaalvaardige gezinnen houdt in dat de bibliotheek meer inspanningen moet verrichten en andere, nieuwe stappen moet zetten om deze doelgroep te kunnen bereiken en bedienen. Dit vraagt om een nieuwe strategie en extra maatregelen.

Intern moet bovendien voor *iedereen* duidelijk zijn dat een bibliotheek de laagtaalvaardige gezinnen als een van haar doelgroepen heeft gekozen. De reden om deze doelgroep te kiezen moet helder zijn, zowel op uitvoerend, beleidsmatig als strategisch niveau. De verkenningen lieten namelijk zien dat medewerkers in verschillende lagen van de organisatie zich nog niet bewust zijn van de cruciale rol die ouders spelen en de risico's dat ouders hun eigen taalproblemen doorgeven aan de volgende generatie. Wil een bibliotheek echter werk maken van een grotere focus op de doelgroep laagtaalvaardige gezinnen binnen de interne organisatie, dan is het bevorderen van de expertise over de invloed van ouders op de taalontwikkeling van kinderen noodzakelijk.

Een van de instrumenten die het bewustzijn van medewerkers en het verhaal binnen de organisatie kan versterken is *de klantreis*. Dit instrument stimuleert medewerkers zich in de klant te verplaatsen om vanuit dát perspectief in kaart te brengen hoe een organisatie aan de behoeften van de klant tegemoet kan komen. Binnen beide verkende bibliotheken zijn een of meer klantreizen uitgevoerd met goede resultaten en positieve vervolgstappen.

Om het verhaal over de cruciale rol van ouders bij de taalontwikkeling van hun kinderen en de focus op laagtaalvaardige gezinnen sterk te maken en levend *te houden*, is het van belang dat deze focus een plek krijgt in bijvoorbeeld een plan van aanpak maar ook in de meerjarenstrategie. Daarom is het verstandig om ook het bestuur of de raad van toezicht van de bibliotheek mee te nemen in deze beleidskeuze.

In Helmond is op basis van de visie en missie een vijftal uitgangspunten geformuleerd waarbij is ingezoomd op de verbinding tussen het voorkomen en bestrijden van laaggeletterdheid. Aan de hand van deze uitgangspunten zijn de stappen en resultaten geformuleerd die de bibliotheek op strategisch, beleidsmatig en uitvoerend niveau wil zetten. Deze stappen vormen een aanvulling op het huidige meerjarenplan (Richting 2020) van de bibliotheek.

In Bibliotheek Lek & IJssel heeft het gros van de betaalde medewerkers een klantreis gemaakt. Deze zelfontwikkelde klantreis begint waar het filmpje ‘Het leven van Lisa’ ophoudt: in de klantreis staat de laagtaalvaardige Lisa als moeder van een peuter centraal. De bibliotheekmedewerkers onderzochten in groepen hoe het voor een klant als Lisa is om in de bibliotheek te komen. De klantreis heeft een verschil gemaakt in het denken van veel medewerkers en bovendien concrete verbeterpunten voor de organisatie opgeleverd.

Omdat het aanpassen van de organisatie voor de nieuwe doelgroep van laagtaalvaardige gezinnen een flinke impact heeft op de hele bibliotheek, is er speciaal over dit onderwerp bij de raad van toezicht van Bibliotheek Lek & IJssel een presentatie gehouden.

⁴ Wanneer in dit hoofdstuk over ‘de verkenningen’ wordt gesproken gaat het om alle ervaringen die zijn opgedaan, niet alleen de ervaringen bij Bibliotheek Lek & IJssel en Bibliotheek Helmond-Peel.

In Helmond is aan deelnemers van een Taalklas voor ouders gevraagd welke behoefte zij hadden. Hierbij gaat het om zaken als:

- *Vertrouwde gezichten*
 - *Een laagdrempelige (dichtbij gelegen) en veilige omgeving*
 - *Betrokkenheid en 'gezien worden'*
 - *Informeel (maar geen vrijblijvende) bijeenkomsten*
 - *Professionals (of getrainde vrijwilligers) met oog voor niveau en behoefte*
 - *Kinderopvang*
-

Zicht op de behoeften van de doelgroep

Voor het adequaat ondersteunen van een nieuwe doelgroep is het van belang zicht te hebben op de behoeften en motivaties van deze groep. Deze moeten het uitgangspunt vormen bij het maken en uitvoeren van beleid. Daarbij moet worden opgemerkt dat het niet om een homogene groep gaat: de behoeften en motivaties kunnen zeer uiteenlopend zijn. Dit blijkt bijvoorbeeld ook uit de persona's van laagtaalvaardigen die adviesbureau Lost Lemon beschreven heeft. Hoewel de laagtaalvaardige ouder hierin niet expliciet is meegenomen, wordt duidelijk dat elke persona haar/zijn eigen drijfveren heeft en vraagt om een eigen specifieke benaderingswijze. Het ouderschap vormt bovendien voor veel ouders een belangrijke drijfveer die hun handelen bepaalt. Hier liggen kansen als het gaat om het bereiken van laagtaalvaardigen en het ondersteunen van hun kinderen.

Het in kaart brengen van de behoeften door met laagtaalvaardige ouders *zelf* in gesprek te gaan heeft de voorkeur en is tegelijkertijd het moeilijkst. Het direct in contact komen met laagtaalvaardige ouders vraagt om extra inspanningen en vaak ook om specifieke gespreksvaardigheden en instrumenten: aan een reguliere klantenenquête zal en kan de gemiddelde laagtaalvaardige (ouder) niet meedoen.

Een tweede, indirecte mogelijkheid om zicht te krijgen op de behoeften en motivaties is door in gesprek te gaan met de kring van professionals en vrijwilligers om deze groep heen. Denk aan de eigen medewerkers, maar ook vrijwilligers van bijvoorbeeld de VoorleesExpress en Taal voor Thuis, en professionals van samenwerkingspartners zoals VVE-instellingen en het ROC. Dit levert vaak een aardig beeld van wat wel en niet werkt voor deze groep. Hierbij biedt de klantreis bovendien weer een mooie kans, omdat het dwingt te denken vanuit het perspectief en de behoeften van de doelgroep.

Expertise en ontwikkeling

In de loop van de verkenningen bleek bij een groeiend bewustzijn een nieuw obstakel op te doemen, namelijk de handelingsverlegenheid van medewerkers die direct in contact staan met laagtaalvaardige ouders: op het moment dat duidelijk werd hoe belangrijk deze ouders waren, rees de vraag bij veel medewerkers hoe ze het beste deze ouders konden benaderen. Een logisch vervolg op een bewustwordingstraject is dan ook medewerkers de gelegenheid te geven zich op dit punt te ontwikkelen. Een training, specifiek gericht op laagtaalvaardige ouders bestaat (nog) niet. Wel wordt in recent ontwikkelde trainingen (bijvoorbeeld voor frontoffice medewerkers) aandacht geschonken aan het domein van educatie/jeugd én het domein gericht op het verbeteren van basisvaardigheden van volwassenen, waarmee de expertise op zowel het terrein van de preventieve als curatieve aanpak wordt vergroot. Laagtaalvaardige ouders komen hierbinnen echter nog niet als specifieke doelgroep voor, al bestaan er plannen om deze groep in nieuwe modules over BoekStart en de Bibliotheek *op school* wel mee te nemen.

Binnen Bibliotheek Helmond-Peel zijn strategische stappen gezet om te komen tot een integraal opleidingsplan, specifiek gericht op het voorkomen en bestrijden van laaggeletterdheid. Door hierop te focussen kan sterker en in samenhang worden gestuurd op de gewenste veranderingen.

Binnen Bibliotheek Lek & IJssel vindt elk kwartaal de bespreking van een klantpeiling plaats met alle publieksservicemedewerkers. Naar aanleiding van de uitkomsten van de klantreis wordt onderzocht of het bespreken van een casus en het delen van ervaringen een vast onderdeel van deze bijeenkomst kan worden waarbij ook medewerkers van andere teams kunnen aanschuiven.

Het werken aan bewustwording, expertise en vaardigheden wordt versterkt door deze niet op te hangen aan één training. Aanvullende maatregelen zoals regelmatige terugkoppelingen op de training, tijd om te oefenen, mogelijkheden voor intervisie en kennisdeling vergroten het effect van een training aanzienlijk. Een training moet daarom altijd samengaan met de mogelijkheid om het geleerde in te praktijk te brengen en de kennis/vaardigheden te onderhouden en/of te verbeteren.

2.3. Stap 2: Interne samenwerking

Verbeterde samenwerking

Uit de verkenningen blijkt dat de samenwerking binnen de verschillende teams van veel bibliotheekorganisaties niet altijd soepel verloopt, bijvoorbeeld

doordat er onduidelijkheid bestaat over wie of welk team de eigenaar is van een bepaalde activiteit. Door de nieuwe aandacht voor het laagtaalvaardige gezin, zal de samenwerking binnen een bibliotheek uitgebreid en/of geïntensiveerd moeten worden. Dit is nodig omdat het laagtaalvaardige gezin als doelgroep de gebruikelijke focus van teams, zoals team educatie/jeugd, team basisvaardigheden en team front office, overstijgt: niet slechts een of twee teams zijn betrokken bij het laagtaalvaardige gezin maar alle genoemde teams. Het is dan ook van belang dat het denken niet begint bij de organisatie maar bij de doelgroep. Die moet het uitgangspunt vormen voor het maken van beleid en het samenwerken aan activiteiten.

Denken vanuit rollen in plaats van functies kan helpen bij het loslaten van de vaak verzuilde organisatiestructuur. Een radicale optie is om het werken in teams volledig los te laten en per project of dienst te bepalen wat er nodig is aan kwaliteiten en welke medewerkers daar het beste bij passen. Een minder extreme optie is de verbinding tussen preventie en curatie expliciet te benadrukken binnen de organisatiestructuur door tijdelijk een of meer medewerkers opdracht te geven zich exclusief te focussen op laagtaalvaardige gezinnen. Op de lange termijn zou deze doelgroep echter een vanzelfsprekend onderdeel moeten worden van de blik van alle medewerkers. Voorkomen moet worden dat er een extra team of organisatielaag bijkomt.

Bij Bibliotheek Lek & IJssel is in door projectleiders basisvaardigheden en projectleiders educatie gewerkt aan het formuleren van Het Waarom: een paar bondige zinnen die de kern beschrijven van waarom het laagtaalvaardige gezin de aandacht verdient. Dit Waarom kan en telkens weer als beginpunt dienen bij het nadenken over en uitvoeren van beleid.

In Bibliotheek Helmond-Peel heeft de Community librarian Taalontwikkeling specifiek de taak de verbinding te leggen in het voorkomen en bestrijden van laaggeletterdheid.

Een eenvoudige maatregel als het organiseren van structurele overleggen tussen (beleids)medewerkers van verschillende teams zorgt ervoor dat relevante informatie regelmatig wordt gedeeld, er vaker samen aan projecten en programma's wordt gewerkt en nieuwe dienstverlening vanaf het allereerste begin gezamenlijk wordt ontwikkeld.

Vanuit het perspectief van laagtaalvaardige gezinnen zou ook de fysieke inrichting van de bibliotheek kritisch kunnen worden bekeken. In veel bibliotheken bevindt het Taalhuis (of de collectie daarvan) zich aan één kant van het gebouw en de afdeling voor kinderen, inclusief BoekStart, aan de andere kant of zelfs op een andere verdieping. Zelfs als het niet mogelijk is om deze twee dichterbij elkaar te plaatsen, zijn er creatieve oplossingen te verzinnen om de 'preventie'- en 'curatie'-hoek beter met elkaar te verbinden.

Delen van informatie en expertise

Het delen van kennis en expertise is een belangrijke voorwaarde voor een goede samenwerking. Tijdens de verkenningen werd echter duidelijk dat medewerkers uit verschillende teams onvoldoende op de hoogte zijn van relevante activiteiten en diensten van andere teams. Het goed en zorgvuldig kunnen doorverwijzen van klanten wordt zo enorm bemoeilijkt, evenals het samenwerken om de doelgroep te kunnen bereiken.

Bibliotheken hebben enorm veel expertise in huis. Denk aan de kennis op het gebied van jeugdliteratuur of de ervaring in het doen van een intake met deelnemers aan het Taalhuis. Deze expertise ligt vaak slechts bij een of enkele medewerkers. Een structurele kennisdeling

binnen de bibliotheek komt ook de doelgroep laagtaalvaardige ouders ten goede. Er zijn

allerlei manieren om kennis en expertise beter te delen. Structurele overleggen tussen medewerkers van verschillende teams zijn al genoemd als een manier om de samenwerking en kennisdeling te verbeteren. Denk daarnaast ook aan een korte training die door een van de eigen medewerkers met expertise op het gebied van de jeugdcollectie wordt gegeven aan collega's van de frontoffice en basisvaardigheden. Een andere optie is het ruimte maken voor 'interne safari's' waarbij medewerkers een dag(deel) meelopen met een van hun collega's uit een ander deel van de organisatie.

Natuurlijk is het onmogelijk en ook onnodig dat elke medewerker zelf over alle expertise en informatie beschikt. Daarom is het van groot belang dat medewerkers elkaar goed en snel weten te vinden als ze op iets stuiten waar ze zelf niet genoeg kennis over hebben of weinig ervaren in zijn. Sommige

De komende maanden gaat binnen Bibliotheek Lek & IJssel geëxperimenteerd worden met een vast maandelijks overleg tussen de manager programma's, de projectleiders van basisvaardigheden en die van educatie. In dit overleg komen specifieke agendapunten met betrekking tot de verbinding tussen ouders en kinderen aan de orde, evenals de gezamenlijke contacten van de Bibliotheek met de professionals om het laagtaalvaardige gezin heen.

De teams Front Office en Educatie van Bibliotheek Helmond-Peel organiseren drie keer per jaar bijeenkomsten waarin kennisdeling centraal staat. Tijdens een van deze bijeenkomsten is gezamenlijk een klantreis rond laagtaalvaardige ouders uitgevoerd. Deze kreeg een vervolg in een bijeenkomst voor het gehele personeel.

Bij de klantreis in Bibliotheek Lek & IJssel bleek dat medewerkers uit verschillende teams soms niet voldoende wisten over de activiteiten van andere teams. De Bibliotheek had niet lang daarvoor inspirerende 'safari's' gedaan bij diverse bibliotheken in het land. Zo vormde het idee om binnen Bibliotheek Lek & IJssel een 'interne safari' te gaan doen. Interne safari's worden voortaan een structureel onderdeel van de organisatie van Lek & IJssel.

bibliotheken beschikken al over een protocol voor doorverwijzing. Binnen zo'n protocol kunnen, naast de laagtaalvaardige ouders, meerdere doelgroepen worden meegenomen. Het is van belang dat een dergelijk protocol uitgaat van de behoeften van de doelgroep en niet van het aanbod van de bibliotheek.

Naast het verbeteren van de 'horizontale' samenwerking en kennisdeling tussen verschillende teams binnen de organisatie, is het belangrijk dat er ook in de verticale lijn voldoende uitwisseling van kennis en ervaring plaatsvindt. Het komt nog vaak voor dat het beeld over activiteiten en diensten dat op managementniveau bestaat niet scherp of volledig is. Bij het maken van nieuwe plannen of het inslaan van een nieuwe richting moet altijd de input van alle organisatielagen meegenomen worden.

2.4. Stap 3: Verbindende activiteiten en diensten

Uit de verkenningen kwam naar voren dat binnen bepaalde programma's al een lichte verbinding wordt gelegd tussen preventie en curatie en er veel activiteiten zijn waar de koppeling relatief eenvoudig kan worden gemaakt.

Bij het ontwikkelen, aanpassen en verbinden van nieuwe en bestaande activiteiten moet een bibliotheek zoveel mogelijk denken vanuit de behoefte van de doelgroep. Of er nieuwe activiteiten moeten worden ontwikkeld of dat bestaande kunnen worden verbonden of aangepast, hangt onder meer af van het bereik van de doelgroep en effect van de activiteiten. Het productenboek of een ander overzicht van activiteiten en diensten, geeft een goed beeld van waar de kansen liggen om tot een beter bereik en een sterkere ondersteuning van de doelgroep te komen. Bibliotheken zouden in kaart kunnen brengen of en in hoeverre er binnen de eigen organisatie en binnen het lokale netwerk sprake is van een sluitende ketengerichte aanpak, gericht op laagtaalvaardige gezinnen.

Hieronder beschrijven we enkele voorbeelden van diensten en activiteiten waar de verbinding relatief eenvoudig kan worden gerealiseerd of versterkt, door bijvoorbeeld het uitbreiden van een activiteit voor ouders met een component gericht op kinderen of het herkennen en aanpakken van taalachterstanden van ouders bij activiteiten voor kinderen.

Taalhuisactiviteiten

Veel bibliotheken zijn (mede-)organisator van activiteiten in een Taalhuis, zoals de Taalinloop of het Taalcafé. Bij deelnemers aan deze activiteiten kan tijdens de intake worden gevraagd of ze ouder zijn van (jonge) kinderen. Aandacht kan dan ook uitgaan naar hun rol in de taalopvoeding en eventuele behoeften op dit terrein. Ouders kunnen tevens verwezen worden naar activiteiten met specifieke aandacht voor het creëren van een goede taalopvoeding, zoals de VoorleesExpress of Taal voor Thuis. Ook kan hier de samenwerking met partners in de kinderopvang en het onderwijs worden gezocht, omdat daarbinnen programma's worden aangeboden die ondersteuning bieden aan ouders zoals VVE Thuis.

Om deelname aan een Taalinloop of Taalcafé laagdrempeliger te maken heeft het organiseren van kinderopvang, zo mogelijk met een speelse taalcomponent, op meerdere punten een grote meerwaarde. Niet alleen wordt zo een drempel weggenomen voor veel ouders, ook kan het aanbieden van activiteiten voor kinderen ouders 'verleiden' om zelf aan de slag te gaan met taal.

Bij Bibliotheek Lek & IJssel wordt onderzocht hoe er aan de al bestaande Taalinloop in de verschillende gemeentes een element voor kinderen kan worden toegevoegd. Bij Taalinlopen komen nu al vaak kinderen mee waar men 'iets mee moet'. De bedoeling is om bij de TaalinloopPlus een aantal vrijwilligers in te zetten om bij de kinderen ook aandacht aan taal te schenken, op een speelse manier.

Taalklassen voor ouders op school

Er bestaat al een aantal verschillende versies van Taalklassen voor ouders op basisscholen, zoals in Breda en in Helmond. In deze Taalklassen krijgen ouders overdag op school les in het Nederlands, vaak terwijl hun eigen kind een paar klaslokalen verderop zit. De Taalklaslessen worden meestal verzorgd door een daarvoor opgeleide docent en/of goed getrainde vrijwilligers. De Taalklassen worden gefinancierd door de gemeente via de school. Om de Taalklas tot een succes te maken, moet een school er energie (en geld) in willen en kunnen steken.

Het toenemende aantal deelnemers aan deze klassen laat zien dat er veel behoefte is aan een dergelijke vorm van taalaanbod voor ouders. De bestaande voorbeelden zijn nu alleen te vinden op basisscholen, maar een vergelijkbare aanpak zou ook succesvol kunnen zijn op een kinderopvanglocatie met veel laagtaalvaardige ouders. De verkenningen leren dat er zeker scholen en kinderopvanglocaties zijn die een rol willen spelen in programma's gericht op het verbeteren van het taalniveau van ouders.

In Bibliotheek Helmond-Peel is een programma ontwikkeld ten behoeve van de ontvangst van Taalklassen voor ouders waarbij de leesconsulent en consulent basisvaardigheden gezamenlijk optrekken. In dit programma zijn onder meer de adviezen van een NT2-docent en de (vrijwilliger) docenten van de Taalklassen meegenomen.

Hoewel de bibliotheek bij de bestaande Taalklassen voor ouders (nog) geen grote rol heeft, kan zij bij het opzetten van een Taalklas zeker een rol kunnen spelen, bijvoorbeeld door het verzorgen van de collectie en het leggen van een verbinding met andere taalactiviteiten voor kinderen en/of hun ouders. Mogelijkheden om de verbinding tussen de Taalklassen en de Bibliotheek *op school* te versterken, worden bovendien nader onderzocht. De collectie voor kinderen zou kunnen worden uitgebreid met materialen voor de Taalklassen. Ook kan de leesconsulent een of meerdere lessen verzorgen en de deelnemers van de Taalklassen introduceren in de openbare bibliotheek.

Leesbevorderingsprogramma's uitbreiden en combineren

Er bestaan al verschillende leesbevorderingsprogramma's voor kinderen waarbinnen ouders ook ondersteund worden in hun rol als taalopvoeders. Te denken valt aan BoekStart, BoekStart *in de kinderopvang* en de VoorleesExpress. Ook zijn recentelijk verschillende pilots gestart die vaak uitbreidingen of combinaties zijn van bestaande programma's, zoals de combinatie BoekStart/Taal voor Thuis of de BoekStartcoach. Hoewel er binnen deze programma's al aandacht is voor de invloed van ouders op de taalontwikkeling van kinderen, kan de ondersteuning aan ouders worden versterkt door aan hun rol nog meer aandacht te geven of, waar deze aandacht al voldoende impact heeft, de programma's op te schalen.

Juist met al bestaande of licht uitgebreide activiteiten kan worden bekeken of er binnen de eigen organisatie en binnen het lokale netwerk sprake is van een sluitende aanpak, gericht op laagtaalvaardige gezinnen. Een Taalinloop gericht op volwassenen kan bijvoorbeeld een plek zijn waar gezinnen voor de VoorleesExpress worden gevonden. En zo kan vanuit de VoorleesExpress maar ook vanuit BoekStart *in de kinderopvang* verwezen worden naar de Taalinloop. Om de doorverwijzingen soepel te laten verlopen, moeten de activiteiten en processen van de bibliotheek en die van samenwerkingspartners goed op elkaar aansluiten.

3. Lokale verkenningen: het externe netwerk

3.1. Inleiding

Terwijl hoofdstuk 2 was gericht op de gevolgen voor de interne bibliotheekorganisatie van een focus op het laagtaalvaardige gezin, gaat hoofdstuk 3 in op de relatie met het externe netwerk wanneer preventie en curatie nauwer worden verbonden. Natuurlijk staan de interne organisatie en de positionering binnen het lokale netwerk niet los van elkaar. De reden om 'intern' en 'extern' in dit rapport uit elkaar te trekken is om te benadrukken dat de aandacht voor de interne organisatie niet mag worden overgeslagen wanneer het laagtaalvaardige gezin als belangrijke doelgroep wordt gekozen.

3.2. Stap 4A: Vergroten bewustzijn en expertise bij professionals

Tijdens de verkenningen werd duidelijk dat bij instellingen binnen lokale netwerken (zoals gemeente, onderwijs, kinderopvang en welzijnsorganisaties) men vaak onvoldoende weet over of stil staat bij het feit dat ouders van grote invloed zijn op de taalontwikkeling van hun kinderen. Dit bewustzijn stimuleren is een stap die niet onderschat of overgeslagen mag worden. Professionals moeten niet alleen de inherente waarde van het onderwerp inzien maar zich ook realiseren dat het hun zelf veel kan opleveren als ze investeren in de ouders.

Wanneer de bibliotheek over dit onderwerp in gesprek gaat met haar partners op uitvoerend en beleidsmatig niveau, is het belangrijk na te gaan welke rol de huidige en toekomstige partners willen en kunnen innemen, waar zij mogelijk ondersteuning bij kunnen gebruiken en op welke wijze de bibliotheek hierin een rol kan spelen. Omgekeerd kan de bibliotheek ook samenwerkingspartners zoeken die expertise in huis hebben waarover de bibliotheek zelf niet beschikt.

Omdat in een ideale situatie de bibliotheek intern al bezig is geweest met bewustzijnsverhoging en training, kan ze ook haar partners hierover adviseren en wellicht trainingen faciliteren.

3.3. Stap 4B: Strategische samenwerking

Verantwoordelijkheden en rollen van verschillende partners

Het bereiken en ondersteunen van laagtaalvaardige ouders bij de taalopvoeding van hun kinderen is een opgave die alleen in netwerkverband kan worden opgepakt. Een aantal netwerkpartners is zich niet alleen vaak niet bewust van de invloed van ouders bij de taalontwikkeling van hun kinderen, maar ook zien veel instellingen de bibliotheek niet automatisch als een organisatie die bij dit vraagstuk een rol kan spelen.

De beste manier voor de bibliotheek om haar positie te verstevigen is door steeds weer het gesprek aan te gaan met partners en de gemeente. Een sterk en overtuigend verhaal over waarom deze doelgroep zo belangrijk is en waarom de bibliotheek wil samenwerken is daarbij een noodzakelijke voorwaarde.

*Met behulp van een subsidie van het landelijke programma *Tel mee met Taal* wordt in een drietrapsraket door Bibliotheek Lek & IJssel het laagtaalvaardige gezin in het lokale netwerk op de kaart gezet. In de drie gemeentes die meedoen, vinden eerst ontbijtsessies plaats met lokale partners en professionals. Daarna zal er een conferentie worden georganiseerd waarbij de vragen en behoeftes die worden opgehaald tijdens de ontbijtsessies als input dienen. Bij de derde stap komen de partners per gemeente na de conferentie weer bij elkaar om afspraken te maken over beleid en concrete actiepunten.*

Zelfs het krachtigste verhaal zal echter niet altijd direct voldoende zijn om een voet tussen de deur te krijgen: specifieke lokale omstandigheden zoals een wethouder met een beperkt beeld van de bibliotheek of een welzijnsinstelling die zelf veel taalactiviteiten organiseert, kunnen ervoor zorgen dat de bibliotheek binnen het netwerk een minder grote rol kan spelen dan ze zou willen. Een lange adem en het nemen van kleine stappen in de goede richting kan uiteindelijk toch veel opleveren.

In Helmond heeft de bibliotheek een presentatie verzorgd binnen het VVE-netwerk. De cruciale rol die ouders hebben in de taalontwikkeling van hun kind(eren) kwam als eerste aan bod waarna gesprekken werden gevoerd over de eigen rol die partners hierin willen en kunnen nemen. Ook werd hun behoefte aan mogelijke ondersteuning en samenwerking geïnventariseerd.

Het verhaal waarmee de bibliotheek de boer opgaat, moet steeds weer uitgaan van de behoeften en motivaties van de doelgroep. In het netwerk komen daar de behoeften en belangen van de samenwerkingspartners bij. De bibliotheek moet overtuigen met een eigen verhaal en tevens de flexibiliteit tonen die nodig is om op de behoeften van partners in te gaan. Cruciaal is dat de bibliotheek daarbij haar eigen rol en expertise en daarmee haar maatschappelijke meerwaarde duidelijk aangeeft. In een samenwerking moet helder zijn welke expertise bij welke organisatie te vinden is, evenals de daarbij horende taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden. Een verbindende of aanjagende rol is in veel gevallen voor de bibliotheek (op termijn) weggelegd, maar bij op een aantal punten moet de inhoud en uitvoering aan andere organisaties worden overgelaten.

De rol van de gemeente

De gemeente heeft van het rijk de opdracht gekregen om de maatschappelijke participatie van haar inwoners te bevorderen. Een goede beheersing van het Nederlands is een voorwaarde om volwaardig mee te kunnen doen binnen de samenleving. Om deze reden ligt de verantwoordelijkheid voor het bestrijden en voorkomen van laaggeletterdheid bij de gemeente. In de meeste gevallen voert de gemeente op dit terrein de regie en delegeert zij de uitvoering naar de instellingen. Vaak werken instellingen al samen, soms in de vorm van een ketensamenwerking. De gemeente kan ook samenwerking stimuleren, bijvoorbeeld door het koppelen van budgetten of door samenwerking een voorwaarde te maken van een prestatiecontract. Naast deze regierol vervult de gemeente ook andere rollen zoals die van opdrachtgever, financier en beleidsmaker.

Wanneer de (gewenste) rol en positie van de bibliotheek binnen het lokale netwerk niet vanzelfsprekend is, zal geïnvesteerd moeten worden in een goede relatie met de verantwoordelijken (wethouders, ambtenaren) binnen de verschillende domeinen van een gemeente. Omdat het onderwerp laagtaalvaardige gezinnen zowel het educatieve als sociale domein raakt en deze domeinen binnen een gemeente vaak nog gescheiden zijn, zal de bibliotheek zelf binnen de gemeente een lans moeten breken voor het slechten van de daar aanwezige muren.

In het contact met de gemeente moet de bibliotheek aansluiten bij de beleidsvoornemens en speerpunten van de gemeente. Niet alleen het spreken van de juiste taal, maar ook de juiste timing kan het verschil maken: momenten zoals de aanstelling van een nieuwe wethouder, een te vormen college of een belangrijk aankomend debat moeten verstandig worden gebruikt.

4. Provinciale dialoog

4.1. Gesprekken en bijeenkomsten met POI's

Tijdens verschillende bijeenkomsten waarbij vertegenwoordigers van POI's aanwezig waren is door middel van een presentatie het laagtaalvaardige gezin op de agenda gezet. Ook hebben we een of meerdere gesprekken gevoerd met Cubiss, ProBiblio, Biblionet Drenthe, Rijnbrink, Bibliotheekservice Fryslân, ZB-Planbureau en BiSC. In deze gesprekken hebben we opgehaald waar POI's al mee bezig waren of nog mee bezig wilden en hebben we onze kennis gedeeld over welke rol er door POI's kan worden gespeeld. We hebben daarmee op verschillende manieren het onderwerp onder de aandacht gebracht, ideeën uitgewisseld en gestimuleerd dat POI's waar mogelijk zelf een actieve rol spelen om de eigen basisbibliotheken te ondersteunen.

4.2. Verkenningen in Drenthe en Zeeland

Met Biblionet Drenthe en ZB-Planbureau is een wat intensiever traject doorlopen dan met de andere POI's. In verschillende gesprekken hebben we met beide POI's verkend hoe binnen hun eigen organisatie en hun eigen werkgebied het laagtaalvaardige gezin op de agenda kan worden gezet. Daarnaast hebben de projectleiders van Biblionet Drenthe en ZB-Planbureau onderling regelmatig contact gehad om hun ervaringen en vorderingen te delen. In mei 2018 hebben we in Zeeland een strategische sessie geleid waarbij alle Zeeuwse bibliotheekdirecteuren en de directeur van de Zeeuwse POI aanwezig waren. Tijdens deze sessie is verkend welke kansen en obstakels er liggen als het gaat om de verbinding tussen preventie en curatie binnen de bibliotheken. Ook is er gekeken naar de mogelijke ondersteunende rol van de POI binnen deze context. Aan het eind van de bijeenkomst zijn gezamenlijke vervolgstappen afgesproken.

4.3. Mogelijke rol van POI's

Op basis van de gesprekken met de POI's zelf en medewerkers van een groot aantal bibliotheken en landelijke organisaties, hebben we een aantal rollen en taken onderscheiden die POI's binnen de context van de focus op het laagtaalvaardige gezin op zich kunnen nemen. Opgemerkt moet worden dat de mogelijkheden per POI verschillen en ook de regionale omstandigheden niet overal hetzelfde zijn. Zo kunnen de taakstelling en de daarbij horende middelen per provincie verschillen en ook de door de basisbibliotheken aangegeven focus is niet overal dezelfde. Hierdoor is de speelruimte voor de ene POI groter dan voor de andere. Onderstaande richtlijnen voor de rol die POI's kunnen spelen moeten dan ook in deze context begrepen worden. Om de rol van de POI's ten aanzien van het laagtaalvaardige gezin te ondersteunen heeft Kunst van Lezen een stimuleringsregeling ingevoerd. Hiermee is het voor POI's mogelijk initiatieven te ontplooiën en stimuleren.

Intern en extern het laagtaalvaardige gezin op de kaart zetten

De eerste stap voor POI's is, vergelijkbaar met de basisbibliotheken, een sterkere bewustwording van het belang van de verbinding tussen preventie en curatie. Dit betekent ook dat intern moet worden bekeken wat er nodig is aan afstemming en kennisdeling tussen verschillende programma's. Ook moeten POI's nadenken over op welke wijze zij zich kunnen positioneren op dit onderwerp. Een heldere visie en strategie zijn hierbij een voorwaarde: een POI moet duidelijk voor ogen hebben welke rol zij op dit terrein kan en wil spelen in relatie tot het provinciale netwerk en de basisbibliotheken in haar werkgebied. Vervolgens moet worden bekeken welke maatregelen intern nodig zijn om die taken op zich te kunnen nemen.

Als het verhaal binnen de organisatie helder en overtuigend is kan de stap naar buiten worden genomen. Binnen het netwerk kan de POI het onderwerp op de agenda zetten om zo te werken aan

een grotere bewustwording bij samenwerkingspartners. Het agenderen van het onderwerp en aanzwengelen van gesprekken over het belang van de focus op laagtaalvaardige gezinnen kan binnen het regionale en provinciale netwerk gebruikt worden voor het (opnieuw) profileren en positioneren van de bibliotheken. Een goede relatie onderhouden met de Provincie(s) en provinciale organisaties is daarbij een logisch onderdeel van het takenpakket van de POI's. Dit geldt ook voor het versterken van lokale en regionale netwerken, wanneer basisbibliotheken hierin ondersteuning kunnen gebruiken. Het continu peilen van de behoeftes van basisbibliotheken is daarom van groot belang, maar ook de behoeftes van samenwerkingspartners mogen niet uit het oog worden verloren.

Kwantitatieve en financiële facilitering

Een van de behoeftes van basisbibliotheken die tijdens de provinciale dialoog en in eerdere gesprekken met betrekking tot de problematiek naar boven is gekomen, is het kunnen presenteren van actuele en gedetailleerde cijfers. Er is een duidelijke wens om beter in beeld te hebben hoe groot het probleem is, om welke aantallen en percentages het precies gaat het en hoe deze zich verhouden ten aanzien van het landelijk gemiddelde. Naast dat een cijfermatige onderbouwing kan helpen bij het schetsen van een scherper beeld van de problematiek, vergroot een kwantitatieve analyse bovendien de kans dat het verhaal ook op bestuurlijk niveau wordt overgenomen. Het is tegelijkertijd echter van belang dat men zich niet blindstaart op cijfers, omdat deze zelden volledig zijn en vaak niet het hele verhaal vertellen.

Het uitvoeren van onderzoek en verzamelen van cijfermateriaal kan een rol voor de POI's vormen, omdat individuele basisbibliotheken vaak niet de expertise en middelen hebben om deze taak op zich te nemen. Onder de titel 'Ken uw doelgroep' doet Cubiss bijvoorbeeld onderzoek naar het aantal laaggeletterden op gemeentelijk en wijkniveau. Rijnbrink heeft op haar beurt de landelijk gegenereerde BOP-cijfers van zowel preventieve als curatieve programmalijnen per provincie bij elkaar gebracht en is ook van plan deze op gemeentelijk niveau inzichtelijk te maken.

Naast een behoefte bij basisbibliotheken voor een kwantitatieve onderbouwing van de problematiek, bestaat er ook een duidelijke behoefte voor het genereren van cijfers en gegevens in relatie tot de gewenste resultaten en effecten van interventies. Als het gaat om het monitoren van activiteiten op het terrein van laaggeletterdheid en in het bijzonder laagtaalvaardige ouders kan nog een aantal stappen worden gezet. Ook hier geldt weer dat individuele basisbibliotheken veelal niet de middelen en expertise hebben om dit effectief zelf uit te voeren. Ook hier ligt een mogelijke rol voor de POI's, in samenwerking met landelijke partijen.

Daarnaast geven bibliotheken aan ondersteuning te kunnen gebruiken bij het vinden en aanvragen van financiële middelen. Dit geldt na de vele bezuinigingsronden helaas voor de meeste basisbibliotheken. Via het landelijke programma Tel mee met Taal is het waarschijnlijk ook in 2019 mogelijk subsidie aan te vragen (en wellicht in de jaren daarna ook). Dit is een goed voorbeeld van een financieringsmogelijkheid waarover de POI bibliotheken kan informeren en waarbij zij een concrete aanvraag kan ondersteunen.

Kennisdeling faciliteren

Een andere taak voor POI's die door veel basisbibliotheken wordt aangegeven is het bevorderen van kennisdeling en het vergroten van expertise. Binnen de bibliotheken in een werkgebied is veel kennis en ervaring aanwezig, maar die blijft vaak 'hangen' binnen één bibliotheek. Ook lokaal ontwikkelde producten zoals activiteiten en materialen kunnen in veel gevallen door meer bibliotheken worden gebruikt dan alleen de plek waar ze zijn gecreëerd. Het inventariseren van al bestaande activiteiten en diensten die focussen op het laagtaalvaardige gezin door de POI's is een mooie stap om in beeld te

brengen hoever bibliotheken al zijn op dit gebied. Dit biedt bovendien meteen de mogelijkheid om, waar relevant, de opgedane kennis te delen met het hele werkgebied, evenals de branche. Kortom, de POI's vormen een belangrijke schakel in het verbinden van kennis, ervaring, initiatieven en instrumenten.

In dit kader hebben enkele POI's een vervolg gepland of al gegeven aan de landelijke kennisdag van 17 mei 2018 over het verbinden van preventie en curatie in de strijd tegen laaggeletterdheid. Vragen en ideeën die 17 mei 2018 naar boven zijn gekomen vormen aanknopingspunten om in regionale of provinciale bijeenkomsten in gesprek te gaan over de rol van de POI en die van de bibliotheken op dit terrein. Al opgedane kennis en ervaring kunnen bij dergelijke bijeenkomsten worden gedeeld.

5. Landelijke lijn

Naast de lokale verkenningen en de provinciale dialoog hebben we tijdens dit project op landelijk niveau gewerkt aan het agenderen van het onderwerp evenals het stimuleren van kennisdeling. Zo hebben we workshops verzorgd op de Landelijke dag Basisvaardigheden (november 2017) en de Landelijke Kennisdag Voorkomen en Bestrijden (mei 2018). Op de Landelijk dag Basisvaardigheden bestond het publiek met name uit bibliotheekmedewerkers die werkzaam zijn binnen curatieve programma's, waardoor het maken van een verbinding met de preventieve kant voor veel deelnemers aan de workshop een echte eyeopener was. Op de Kennisdag in mei 2018 was goed te zien dat er sinds november 2017 al een aantal flinke stappen zijn gezet in de bewustwording met betrekking tot laagtaalvaardige gezinnen, maar dat er ook nog veel werk aan de winkel is voordat de hele bibliotheeksector in staat is het laagtaalvaardige gezin te bereiken en ondersteunen.

Naast de workshops hebben we een aantal presentaties gegeven, onder andere bij het landelijke platform voor POI-medewerkers die werkzaam zijn op het gebied van basisvaardigheden én het landelijke gremium voor POI-medewerkers die werkzaam zijn op het gebied van jeugd/educatie. Daarnaast hebben we verschillende bijeenkomsten geïnitieerd en geleid met vertegenwoordigers van Stichting Lezen, Stichting Lezen & Schrijven en de Koninklijke Bibliotheek waarbij zij met elkaar hebben gedeeld waar zij op het gebied van laagtaalvaardige gezinnen mee aan het werk zijn. Dit bleken steeds weer waardevolle overleggen te zijn. Vanuit dit overleg kwam ook de wens voor een algemene notitie over het verbinden van preventie en curatie en het focussen op het laagtaalvaardige gezin. Een eerste versie van dit stuk is door ons geschreven.

In een eerder stadium van onze verkenningen hebben we een toelichting geschreven bij een van subsidieregelingen die valt binnen het landelijk programma Tel mee met Taal. Deze regeling ging per 1 januari 2018 in en werd in het najaar van 2017 aangekondigd. In deze subsidieregeling ligt de focus op laagtaalvaardige ouders en de Bibliotheek is hierin een verplichte samenwerkingspartner.

Landelijke lijn continueren

Op basis van de gesprekken en presentaties op landelijk niveau is er een aantal aanbevelingen te doen. In wezen gaat het om het doorzetten van de landelijke lijn zoals deze tijdens de verkenningen is ingezet: het onderwerp moet landelijk blijvend worden aangejaagd. Daarnaast is het waardevol dat landelijke organisaties (zoals de KB, Stichting Lezen, Stichting Lezen & Schrijven en de SPN) en landelijke programma's (zoals Kunst van Lezen en De Bibliotheek en basisvaardigheden) in faciliterende zin een belangrijke rol blijven spelen bij het stimuleren van dit onderwerp op provinciaal en lokaal niveau, bijvoorbeeld door middel van kennisdagen, subsidies en het ontwikkelen van opleidingen en projecten.

Bovendien lijkt er op landelijk niveau nog een belangrijke taak weggelegd als het gaat om het in gesprek gaan en/of blijven met opleidingen die professionals voorbereiden op het werken met jonge ouders, zoals in de kraamzorg en de verloskundigenpraktijk. De rol die ouders spelen bij de taalontwikkeling blijkt bij lang niet alle professionals in dit soort beroepen tussen de oren te zitten, terwijl zij wel veel invloed hebben op hoe ouders in de eerste, cruciale jaren met de taalontwikkeling van hun kinderen omgaan. De door Stichting Lezen ontwikkelde e-learning voor JGZ-medewerkers over het belang van voorlezen is een voorbeeld dat navolging verdient.

Omdat er nog genoeg werk valt te verzetten op landelijk niveau is het van belang dat de bijeenkomsten tussen de KB, Stichting Lezen en Stichting Lezen & Schrijven blijven plaatsvinden. Door regelmatig elkaar te ontmoeten wordt de kennisdeling en samenwerking gestimuleerd.

6. Conclusies en aanbevelingen

De grote invloed van ouders bij de taalontwikkeling van hun kinderen en de grote kans dat laagtaalvaardige ouders hun taalproblemen doorgeven met een cyclus van laaggeletterdheid tot gevolg, was de aanleiding voor de verkenningen waarvan dit rapport de uitkomst is. Ons hoofddoel was het verscherpen van de focus op het laagtaalvaardige gezin binnen de bibliotheeksector en het versterken van de rol van de bibliotheek binnen lokale geletterdheidsnetwerken om curatieve en preventieve taalactiviteiten (beter) te kunnen verbinden zodat, samen met netwerkpartners, de cyclus van laaggeletterdheid kan worden doorbroken.

Door alle gesprekken en bijeenkomsten waar we de afgelopen maanden aan hebben deelgenomen werd één ding heel duidelijk: we hebben het hier over een onderwerp waar iedereen het belang en de urgentie van inziet en waar ook veel enthousiasme voor bestaat om er mee aan slag te gaan. Het momentum dat dit onderwerp nu heeft, moeten we gebruiken om door te pakken. In dit hoofdstuk geven we daarom niet alleen een samenvatting van de uitkomsten van de verkenningen, maar ook een aantal concrete vervolgstappen

6.1. Uitkomsten lokaal niveau: interne bibliotheekorganisatie

De lokale verkenningen hebben duidelijk gemaakt dat de interne bibliotheekorganisatie zich op een aantal terreinen moet aanpassen om voldoende aan de behoeften van laagtaalvaardige gezinnen te kunnen voldoen. Eerst moet een bibliotheek een bewuste keuze maken om laagtaalvaardige gezinnen als nieuwe doelgroep binnen haar beleid en organisatie een plek te geven. Dát er voor deze doelgroep is gekozen en waarom, moet vervolgens binnen alle lagen van de bibliotheek helder worden gemaakt. Bij een sterke visie op dit onderwerp hoort ook dat medewerkers in staat zijn het beleid uit te voeren, maar nog veel mensen ervaren handelingsverlegenheid als het gaat om laagtaalvaardige ouders. Daarom moeten waar nodig vaardigheden en kennis worden bijgespijkerd/ontwikkeld.

Binnen de bibliotheekorganisatie werken de verschillende teams (educatie, basisvaardigheden en front office) nog vaak langs elkaar heen. Om tegemoet te kunnen komen aan de behoeften van het laagtaalvaardige gezin, is een sterke samenwerking nodig tussen (medewerkers van) de verschillende teams. Dit mag niet blijven bij ad hoc samenwerken maar moet een structureel karakter krijgen. Ook de kennisdeling tussen verschillende teams kan op veel punten nog worden verbeterd.

De behoeften van de doelgroep moeten steeds weer het uitgangspunt vormen bij de programma's en diensten die de bibliotheek organiseert. Hoewel er nog niet veel programma's bestaan met een sterke focus op het laagtaalvaardige gezin, zijn er wel veel mogelijkheden om bestaande activiteiten op dit punt uit te breiden of te versterken. Het einddoel is om binnen de eigen organisatie en binnen het lokale netwerk activiteiten en processen zó op elkaar af te stemmen dat een sluitende aanpak gericht op laagtaalvaardige gezinnen ontstaat.

6.2. Uitkomsten lokaal niveau: lokale netwerk

Bij medewerkers op uitvoerend en beleidsmatig niveau van lokale partners moet het bewustzijn over de invloed van ouders bij de taalontwikkeling van kinderen worden verbeterd. Als het gaat om

expertise op het terrein van laagtaalvaardigheid en taalontwikkeling kunnen de bibliotheek en haar partners elkaar aanvullen.

Op strategisch niveau is het van belang dat de bibliotheek zich positioneert als een van de partners die in samenwerking het laagtaalvaardige gezin kan ondersteunen. De bibliotheek kan het onderwerp op de lokale agenda zetten. Naast een sterk inhoudelijk verhaal dat draait om de behoeften van de doelgroep, moet de bibliotheek ook open staan voor de behoeften van de lokale partners binnen een samenwerking. Hierbij geeft de bibliotheek haar eigen rol en expertise en daarmee haar maatschappelijke meerwaarde aan, maar ziet ze ook waar haar eigen rol stopt en de verantwoordelijkheid van partners begint.

De gemeente heeft formeel de regierol als het gaat om het voorkomen en bestrijden van laaggeletterdheid. Het is dan ook belangrijk binnen de gemeente de verbinding van deze twee lijnen in het laagtaalvaardige gezin op de agenda te zetten. Om dit succesvol te kunnen doen is inzicht nodig in het vocabulaire, de speerpunten, het 'beleidsritme' (wanneer zijn de grote debatten, worden de colleges gevormd, etc.) en de interne organisatie (hoe hoog zijn de muren tussen de verschillende domeinen) van de gemeente.

6.3. Uitkomsten provinciaal niveau

Op verschillende manieren kunnen POI's de basisbibliotheken die met de doelgroep laagtaalvaardige ouders aan de slag willen ondersteunen. Het is van belang dat de POI eerst zorgt dat binnen haar eigen organisatie de preventieve en curatieve teams elkaar weten te vinden. Omdat elke POI en elke regio anders is, zal een POI eerst zelf moeten bepalen wat ze met dit onderwerp wel en niet kan. Ook het peilen van de behoeften van de basisbibliotheken is hierbij van belang.

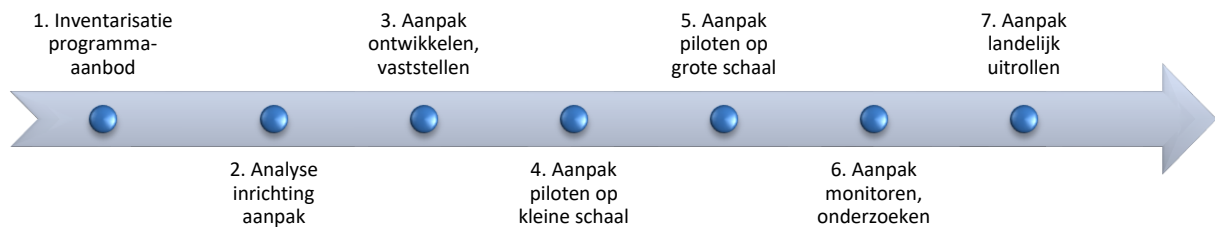
Een POI kan het onderwerp bij regionale en provinciale netwerkpartners op de agenda zetten. Dit geeft bovendien een kans voor het (her)positioneren van de bibliotheken in haar werkgebied. Ook kan een POI een rol spelen bij het genereren of ontsluiten van een cijfermatige onderbouwing van de problematiek en het monitoren van de interventies. Zo kan er gericht worden gewerkt aan oplossingen en kan het verhaal richting gemeente en provincie kracht worden bijgezet. Basisbibliotheken geven bovendien aan ondersteuning te kunnen gebruiken bij het vinden en aanvragen van financiële middelen. De POI's kunnen ook een belangrijke schakel vormen in het verbinden van kennis, ervaring, initiatieven en instrumenten tussen lokale bibliotheken onderling en lokale bibliotheken en landelijke organisaties.

6.4. Uitkomsten landelijk niveau

Op landelijk niveau is tijdens de verkenningen met name ingezet op het agenderen van het onderwerp door middel van workshops en presentaties, en het stimuleren van kennisdeling tussen een aantal landelijke organisaties. Het is belangrijk om hiermee door te gaan. Ook zou de waardevolle faciliterende rol die landelijke organisaties al spelen bij het stimuleren van dit onderwerp op provinciaal en lokaal niveau moeten worden voortgezet.

6.5. Mogelijke vervolgstappen

Het moment om met dit onderwerp verder te gaan is nu. Niet alleen worden er op veel plekken initiatieven ontwikkeld, ook zijn er verschillende subsidieregelingen waar bibliotheken gebruik van kunnen maken en is er een enthousiasme binnen de bibliotheeksector om de armen uit de mouwen te steken. Hierbij is het belangrijk om goed doordachte acties te ondernemen en geen cruciale stappen over te slaan.

Nu de verkenningen zijn afgerond zijn we beland bij een overgang van fase 3 (Aanpak ontwikkelen, vaststellen) naar fase 4 (Aanpak piloten op kleine schaal). Tijdens de verkenningen is een schat aan kennis en ervaring opgedaan. Deze moeten zoveel mogelijk ten goede komen aan de hele sector. Daarom formuleren wij hier een aantal mogelijke (en soms al geplande) vervolgstappen om de opgedane kennis en ervaring te ontsluiten:

- De ontwikkelde aanpak en aanbevelingen van de verkenningen verwerken in een handzame en inspirerende brochure voor bibliotheken en POI's.
- Bouwstenen vullen met goede voorbeelden en instrumenten (onder andere op basis van de door ons opgedane ervaring en de inventarisatie die POI's doen in hun eigen werkgebied) en het opzetten van een website waar de bouwstenen makkelijk toegankelijk zijn.
- Strategische werksessies voor het management van bibliotheken (naar voorbeeld sessie in Zeeland).
- Presentaties en workshops over laagtaalvaardige gezinnen op regionale en landelijke bijeenkomsten, zoals het Tel mee met Taal-festival.
- Monitoring/'lichte begeleiding' van trajecten of projecten (onder andere trajecten en projecten die tot stand zijn gekomen met subsidies van Kunst van Lezen).
- POI-dag om medewerkers inhoudelijk te voeden over hun rol in deze context.
- Verdiepende masterclasses voor bibliotheekmedewerkers via de POI's (in ontwikkeling bij Kunst van Lezen).
- Het formuleren van een gezamenlijke visie van de landelijke organisaties (KB, Stichting Lezen en Stichting Lezen & Schrijven) (in ontwikkeling bij Kunst van Lezen).
- Het ontwikkelen van een infographic met in het kort een visie op de problematiek en cijfers over de problematiek om het gesprek met stakeholders aan te kunnen gaan (in ontwikkeling bij Rijnbrink).

